

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

**ФАКУЛТЕТ „МЕЖДУНАРОДНА ИКОНОМИКА И ПОЛИТИКА“
КАТЕДРА ”МИО И БИЗНЕС”**

АТАНАС ВАЛЕРИЕВ ПАВЛОВ

**„ИКОНОМИЧЕСКИ ЕФЕКТИ ЗА БЪЛГАРИЯ ОТ
УЧАСТИЕТО Й В МИГРАЦИОННАТА ПОЛИТИКА
НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ”**

**АВТОРЕФЕРАТ
НА
ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА
НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР”**

**КАТЕДРА „МЕЖДУНАРОДНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ОТНОШЕНИЯ И
БИЗНЕС”,
НАУЧНА СПЕЦИАЛНОСТ
„СВЕТОВНО СТОПАНСТВО И МИО (ЕВРОПЕЙСКА ИНТЕГРАЦИЯ)”**

**НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ:
ДОЦ. Д-Р СВЕТЛА БОНЕВА**

гр. София 2023 г.

Дисертационният труд е структуриран в съдържание, списък на таблиците, списък на фигурите, списък на използваните съкращения, увод, четири основни глави, заключение и използвана литература, в общ обем от 318 страници. В рамките на анализа са представени 88 графични изображения, от които 60 фигури и 28 таблици. Използваната литература включва 335 източника, от които 65 източника на български език и 270 източника на английски език, цитирани в 804 бележки под линия.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Актуалност на изследването

През последните години Европейския съюз и Европа като цяло се сблъскаха с едно от най-тежките миграционни предизвикателства, свързани с бежанската криза, дала началото си от 2015 г. Съюза и държавите-членки бяха изправени пред въпроса за постигане на съгласие по мерките за справяне с едно от най-големите движения на миграционни потоци от Втората световна война насам, определяно от редица автори и анализатори като най-значимото предизвикателство пред ЕС от създаването му до сега. На дневен ред е поставен дебата както за икономическия ефект от бежанската криза и влиянието ѝ върху икономиките на държавите-членки, така и за ефективността на миграционната политика на Съюза. Заедно с въпросите, свързани със сигурността, опазването на границите и интеграцията, икономическия ефект от миграцията се превръща в основна точка в дневния ред на политически, социални и икономически обсъждания, концентриращи се върху въпроса дали бежанската криза е бreme за бюджета на ЕС или икономическа възможност, която би могла да бъде използвана за целите на икономическия растеж и развитие. От своя страна Република България остава встрани от основния маршрут на придвижване на бежанските потоци, което ограничава миграцията до относително ниски нива, които са несъпоставими с тези за страните по основния маршрут през Западните Балкани.

2. Цел и задачи

Основната цел на настоящия дисертационен труд е да анализира и оцени икономическите ефекти от бежанската криза, рамката и ефективността на миграционната политика на ЕС, както и отражението им върху България. Целта е постигната посредством изпълнението на **следните задачи**:

- Изследване на теориите за миграцията и миграционните процеси;
- Преглед на различните видове международна миграция, различните теории за международната миграция, тяхната класификация, анализ и недостатъци и обобщение;
- Анализ на актуалната ситуация и тенденция на развитие, свързана с бежанските потоци в ЕС и влиянието им върху икономиката на Съюза;

- Преглед, анализ и оценка на рамката на финансиране и финансовия аспект на миграционната политика на ЕС в контекста на предходната многогодишна финансова рамка 2014-2020 г., както и новите приоритети в миграционната политика на ЕС за периода от 2021 г.;
- Анализ на влиянието и ефектите от бежанската криза върху България;
- Анализ на икономическия ефект от бежанската криза върху българската икономика;
- Извеждане на обобщени изводи.

Съществените **ограничения** на анализа включват:

- Фокус върху интермиграционния (външния) аспект на миграция;
- Изричното разглеждане на ефектите, финансирането на мерките и политиките в отговор на бежанската криза от 2015 г., като анализа не отчита и не разглежда бежанската криза, породена от войната в Украйна;
- Разглежданите, анализирани и представени данни се ограничават до наличните по време на изготвянето на настоящия дисертационен труд (в повечето случаи до края на 2020/2021 г.), като на места, където е възможно, са използвани и предварителни данни и за 2022 г.;

3. Предмет и обхват

Обект на дисертационния труд е миграционната политика на ЕС в контекста на бежанската криза и отражението ѝ върху Република България.

Предметът на дисертационния труд се отнася до бежанската криза, икономическите ефекти от нея и тяхното проявление в краткосрочен и дългосрочен период, влиянието върху публичните финанси, както и механизмите за справяне с нея на ниво Европейски съюз.

4. Методология

Изследователските **подходи и методи**, използвани в рамките на дисертационния труд включват теоретичен преглед, обобщаване и анализ, сравнителен анализ, разглеждане и изследване на конкретни казуси и примери, анализ на база методологията на UNHCR Statistical Yearbook 2004 за изчисляване на индикатори за измерване тежестта на бежанците върху приемащата държава и капацитет на приемане, анализ на база методологията BPM6 за анализ на паричните преводи от мигранти, критичен анализ и

дисциплинарно базиран подход. Използваните източници включват общодостъпни база данни; статистически данни; статии, журнали, книги на български и чуждестранни автори по темата, доклади, нормативни документи и законодателни актове, регламенти и директиви, решения на ЕК и ЕП, информационни журнали и др.

5. Теза

Основната теза на изследването е че миграционната политика на ЕС е недостатъчно ефективна. В рамките на **основната теза** са формулирани няколко **хипотези**, както следва:

Хипотеза № 1: Въпреки появата на множество теории за миграцията, които детайлно обясняват различните измерения на процеса, липсва холистичен подход към миграцията, който би позволил по-ясно разбиране на нейната проблематика;

Хипотеза № 2: Бежанската криза би могла да има положителен ефект върху икономиката на държавата домакин, както и върху икономиката на Европейския съюз;

Хипотеза № 3: В дългосрочен период приемането на бежанци от държавата-членка на ЕС увеличава съвкупното търсене в икономиката, увеличава БВП, увеличава работната сила и приходите в бюджета и способства за преодоляване на демографски кризи

Хипотеза № 4: В краткосрочен период кризата способства за увеличаване на публичните разходите и поражда проблеми, свързани със социалната и обществена интеграция.

Хипотеза № 5: По отношение на България, бежанската криза има по-скоро политическо и психологическо отражение върху обществото, отколкото икономическо и финансово, в сравнение с редица други европейски държави, особено тези от Южна и Югоизточна Европа.

II. ОБЕМ И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Съдържанието на дисертационния труд е представено, както следва:

СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ

СПИСЪК НА ФИГУРИТЕ

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ

УВОД

ГЛАВА ПЪРВА: Теоретична рамка на миграционните процеси

1. Общ преглед на международната миграция

1.1 Видове международна миграция

1.2 Теории за международната миграция

1.3 Анализ на миграционните теории

1.3.1 Неокласическа теория

1.3.2 Новата икономика на трудовата миграция (НИТМ)

1.3.3 Теория за двойния пазар на труда

1.3.4 Мрежова теория

1.3.5 Теория за миграционната система

1.3.6 Институционална теория

1.3.7 Теория за кумулативната причинно-следствена връзка

1.4 Основни недостатъци на миграционните теории

2. Съвременни проблеми пред миграционната теория

2.1 Проблеми при теоретичните концепции за миграцията

2.2 Сложност на миграционните процеси

2.3 Класификация на теориите за миграцията

2.4 Ограничения на функционалистките и историко-структурните теории

3. Заключение и изводи от анализа

ГЛАВА ВТОРА: Икономически ефекти от миграцията

1. Актуално състояние на бежанските потоци в ЕС

1.1 Кандидати за убежище за първи път

1.2 Гражданство на кандидатствалите за убежище за първи път

1.3 Основни държави-дестинации

1.4 Възраст и пол на кандидатствалите за първи път

1.5 Подадени молби за убежище от непридружени непълнолетни лица

- 1.6 Решения за подадените молби за убежище
- 1.7 Първоинстанционни решения по подадени молби за убежище
- 1.8 Взети окончателни решения след обжалване
- 1.9 Бежанската криза през 2022 г.
2. Мигрантските общества - диаспората и влиянието ѝ върху държавите
 - 2.1 Квалифицирана миграция и изтичане на мозъци
 - 2.2 Мобилизиране на умения и опит / натрупване и приток на мозъци
 - 2.3 Международна търговия, инвестиции и предприемачество
 - 2.4 Преки чуждестранни инвестиции
 - 2.5 Политически ефекти от диаспората
 - 2.6 Търговска политика
 - 2.7 Политика на държавата домакин
 - 2.8 Политика на държавата на произход
3. Икономически проявления на миграцията - временна миграция – ползи и разходи за изпращащата и приемащата държава
 - 3.1 Временна миграция и ефект върху приемащата държава
 - 3.2 Временна миграция и ефект върху изпращаща държава
 - 3.3 Връзка между изпращащата и приемащата държава
 - 3.4 Миграцията като средство за смекчаване на асиметрични шокове във валутен съюз
 - 3.4 Други макроикономически проявления
 - 3.5 Политическа икономия
 - 3.6 Резултати и изводи от анализа
4. Икономически ефекти от миграционното движение
 - 4.1 Бежанската криза в ЕС като икономическо бреме и предизвикателство
 - 4.2 Бежанската криза в ЕС като икономическа възможност
 - 4.3 Ефекти от бежанската криза
 - 4.4 Резултати и изводи от анализа
5. Парични преводи от мигранти
 - 5.1 Парични преводи от мигранти в рамките на ЕС-28
 - 5.2 Бежанската криза от 2015 г. - значението на трансферите на мигранти
 - 5.3 Източници на данни
 - 5.4 Парични преводи от мигранти и значението им за България
6. Работниците мигранти и тяхната уязвимост
 - 6.1 Ефекти от пандемията върху работниците мигранти

6.2 Предизвикателства пред работниците мигранти в условията на КОВИД-19

6.3 Съществени и ключови професии, обусловени от пандемията

6.4 Влияние на пандемията от КОВИД-19 върху паричните преводи от мигранти

6.5 Резултати и изводи от анализа

7. Заключение и изводи от анализа

ГЛАВА ТРЕТА: Рамка на миграционната политика на ЕС

1. Европейски програми, подпомагащи адаптирането на мигрантите. Финансиране на политиките на ЕС в областта на миграцията

1.1 Разпределение на средствата

1.2 Разходи и финансиране по приоритети в рамките на ФУМИ

1.3 Изпълнение на програмите, финансирани по ФУМИ

1.4 Резултати и изводи от анализа

2. Миграцията в контекста на новата Многогодишна финансова рамка 2021-2027 г.

2.1 Убежище, миграция и граници в рамките на МФФ 2014-2020 г.

2.2 Новата МФР - Дългосрочен бюджет на ЕС за 2021—2027 г. и контекста на миграцията

2.3 Изменено предложение от май 2020 г. и постигане на съгласие по новата МФР

3. Новите приоритети в миграционната политика на ЕС

3.1 Новият пакт за миграцията и убежището и новите приоритети на Европейския съюз в областта на миграцията

3.2 Разходи за миграционната политика в новата многогодишна финансова рамка

4. Ефективност на мерките по бежанската криза по примера на Гърция и Италия

4.1 Общи положения

4.2 Политики на Европейския Съюз в контекста на бежанската криза

4.3 Ефективност на помощта от агенциите

5. Разходване на средства по миграционната политика

6. Заключение и изводи от анализа

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА: България в контекста на бежанската криза

1. Измерение на бежанската криза в България

2. Източници на финансиране и мерки за интеграция на бежанците в България

2.1 Социално подпомагане

2.2 Социални помощи

2.3 Брой на получилите социални помощи

3. Финансиране на мерките по интеграция в България и разходи за интеграция

- 3.1 Национално финансиране стр.
- 3.2 Европейско финансиране стр.
- 3.3 Примерите за действия и мерки за подкрепа стр.
4. Финансиране от ЕС по отношение на управлението на миграция в България
5. Индикатори за измерване тежестта на бежанците върху приемащата държава и капацитет на приемане – по примера на България
6. Заключение и изводи от анализа

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

III. ОБОБЩЕНО ПРЕДСТАВЯНЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В рамките на увода е представена и обоснована актуалността на изследвания проблем, основните цели, задачи, методи, методология, допускания, ограничения на изследването и защитавана от автора на дисертационния труд теза.

ГЛАВА ПЪРВА

Теоретична рамка на миграционните процеси

Първата глава на дисертационния труд изследва международната миграция и теориите за миграцията. Представен е своеобразен преглед, разгледани са различните видове международна миграция, различните теории за международната миграция и тяхната класификация. Направен е анализ на миграционните теории, представени са техни недостатъци, както и са направени някои изводи и заключения. В рамките на прегледа на миграционната литература са разграничени две основни области - вътрешна и външна миграция, като анализа е фокусиран основно върху интермиграционния (външния) аспект. В заключителната част на анализа са изведени някои от съвременните проблеми пред миграционната теория, разглеждайки я като неразделна част и средство за разбиране на по-широките процеси на социална промяна.

В рамките на общия преглед на международната миграция е дадена дефиниция на понятието „миграция“ в контекста на въздействието ѝ върху икономическото развитие и са представени данни за нарастващия брой мигранти в световен мащаб през последното десетилетие. Разгледани са различните видове миграция, като един от начините за нейната категоризация я разделя на четири основни вида, а именно: 1) Трудова миграция; 2) Обратна миграция; 3) Верижна миграция; и 4) Миграция на убежището; и е представена една от дефинициите на понятието „трудова миграция“, което се определя като трансгранично движение с цел работа в друга страна, в което участват висококвалифицирани, полуквалифицирани и неквалифицирани мигранти. От своя страна друга категоризация разделя международната миграция на три основни типа: 1) Трудова миграция; 2) Принудителна миграция; и 3) Международна пенсионна миграция, като трудовата миграция включва миграция на висококвалифицирана, неквалифицирана и нископлатена работна ръка, както и работна ръка на временна заетост, а понятието принудителна миграция включва в себе си бежанци и лица, търсещи убежище, които

пресичат границите, поради конфликти и политическа несигурност, както и разселени лица, които са загубили своите домове и селища, поради различни природни бедствия, а в някои случаи дори и строителни проекти. Международната пенсионна миграция от своя страна е явление, което се наблюдава, когато пенсионери купуват имот в чужбина с цел дългосрочно пребиваване. Друга често срещана категоризация в научната литература пък определя миграцията като принудителна и доброволна.

По отношение на теориите за международната миграция са разгледани различни техни класификации, заедно с естеството на отделните теории, приложими към международната миграция. Един от методите за класифициране на миграционните теории ги разделя на три основни категории – теории на микро, макро и мезониво на миграция. Теориите на мезониво разглеждат решенията за миграция от гледна точка на индивида, т.е. желанията и очакванията на дадено лице. Теориите на макроравнище разглеждат миграционните решения от съвкупна гледна точка, т.е. икономическата структура на страната. Мезонивото е мястото, където решенията за миграция се намират между двете предишни теории, т.е. семейни връзки, социални мрежи, групи от връстници и изолирани малцинствени общности.

Друго разпределение на миграционните теории ги разглежда като категоризирани в две подразделения - „теории, обуславящи възникването на миграция“ и „теории, поддържащи и продължаващи миграцията“. Теориите, свързани с първия тип, се основават на причините за миграцията, докато вторият тип се основават на непрекъснатостта или универсалността на миграцията, като в основата на тази класификация е предмета на анализ. Теории като неокласическата теория, теорията за човешкия капитал, теорията на новата икономика, теорията за световната система и теорията за двойния пазар на труда са категоризирани като детерминанти на миграцията, докато мрежовата теория, теорията на миграционната система и транснационалната миграция се разглеждат като теории за поддържане и продължаване на миграционните процеси. Друга категоризация на миграционните теории се отнасят до теориите, които обясняват миграционните процеси през 21-ви век, разделяйки ги на четири категории - 1) Бихейвиористка и равновесна традиция, 2) Историко-структурен подход, 3) Теория за сегментирания пазар на труда и 4) Миграционни системи. Всички те се обуславят от различни фактори като разлики в нивото на заплатите, дисбаланси на пазара на труда, регионални различия в търсенето и предлагането на работна ръка, икономическа култура, предходни тенденции, развитие на институции за подпомагане на миграцията, икономическа глобализация и индивидуални фактори.

В рамките на първата глава от дисертационния труд е направен и анализ на популярните теории за международната миграция с оглед ключовата им роля за предоставяне и даване на теоретични насоки за разбиране процесите по движение и мобилност на хора и индивиди в една по-широка перспектива. Разгледана е **неокласическата теория** като най-старата и най-известна теория за международната миграция, която обяснява въздействието на трудовата миграция върху икономическото развитие, нейните основни допускания и недостатъци; **новата икономика на трудовата миграция (НИТМ)** като сравнително нова теория, разработена с цел оспорване на допусканията и заключенията на неокласическата теория, чието ключово прозрение е че решението за мигриране не е просто индивидуално решение, а е колективно решение на домакинствата или семействата, чиято цел е не само увеличаване на доходите, но е и стратегия за управление на риска в контекста на пазарни неуспехи в допълнение към неуспехи на пазара на труда и при която в сравнение с неокласическата теория се наблюдават редица подобрения, но несъмнено може да се твърди, че акцента върху разликите в заплащането в неокласическия подход е по-добър от груповата роля на домакинствата в НИТМ, оспорвайки предположенията на първия; **теорията за двойния пазар на труда**, чиито модел се отклонява от разглеждането на миграцията като следствие от решения, взети от индивиди, и твърди, че международната миграция е резултат от присъщите изисквания на труда на индустриализираните общества и според която основна причина за международната миграция е постоянното търсене от страна на индустриализираните и развити нации и пропагандирането на бързо и моментално развитие; **мрежовата теория**, която обуславя идеята за миграционната мрежа, свързана с концепцията за социален капитал, въплъщава в себе си идеята за набор от междуличностни връзки, които свързват мигрантите с роднини, приятели или сънародници у дома, които предават информация, осигуряват финансова подкрепа и улесняват възможностите за заетост и настаняване по различни подкрепящи начини; **теория за миграционната система**, чието основно предположение е че миграцията допринася за промяна на икономическите, социалните, културните и институционалните условия както в приемащата, така и в изпращащата страна, като теорията за миграционната система е тясно свързана с мрежовата теория; **институционалната теория**, която обуславя създаването на редица институции и организации, които се възползват от дисбаланса между работодателите от страните, приемащи работна ръка, и потенциалните мигранти от страните, изпращащи работна ръка, както и съществуването значително несъответствие между големия брой хора, търсещи възможности за работа в

индустриализираните страни, и ограничените мигрантски визи, налични в тези страни; и не на последно място - **теорията за кумулативната причинно-следствена връзка**, която в основна степен описва как броят на заминаващите мигранти се увеличава с течение на времето, тъй като първият мигрант предоставя социален капитал на роднини, приятели и други в страната на произход, което в крайна сметка ги насърчава да намират лесно работа и да се изправят пред минимален риск в страните на местоназначение. Тази ситуация стимулира и влияе на хората да мигрират все повече и повече. Теорията за причинно-следствената връзка може да бъде включена като част от теорията за миграционната система и/или мрежовата теория.

В рамките на анализа са представени и основните, според автора, недостатъци и несъвършенства на миграционните теории. Предположенията на неокласическата са спорни и до известна степен неприложими в контекста на развиващите се страни, тъй като не отчитат социологическите и културни фактори, които пряко оказват въздействие върху миграцията, както и че тя игнорира несъвършенствата на пазара, намалява детерминантите на миграцията и стандартизира мигрантите и мигрантските общества и пренебрегва въздействието на миграцията върху изпращащите и приемащите страни и не отчита значението на различните политики и политиката като цяло спрямо миграцията. По подобие на неокласическия модел и теорията за новата икономика на трудовата миграция (НИТМ) също е обект на редица дискусии и крити по отношение нейната приложимост, като основното ограничение на НИТМ е изключването на други големи форми на международна миграция като нелегални мигранти, бежанци, търсещите убежище, както и миграцията при или на цели семейства. Още повече, НИТМ пренебрегва различните особености на домакинствата, като например ролята на пола, като е и предимно ориентирана към бъдещето. Теорията за двойния пазар на труда от своя страна не обяснява в достатъчна степен причините за международната миграция, като акцентира предимно върху значението на структурното търсене на чужда работна сила в приемащите страни и само накратко засяга неблагоприятните условия в родната страна на мигранта. Недостатъците на мрежовата теория за миграцията пък се обуславят от факта, че силните мрежи сред определена група индивиди изключват навлизането на външни членове в тази конкретна мрежа, като значението ѝ е намаляло през годините, тъй като с развитието на технологиите хората вече имат по-добър достъп до вярна и точна информация за изискванията на пазара на труда и процедурите за набиране на персонал. В допълнение към гореизброените са идентифицирани редица общи недостатъци, свързани с миграционните теории, включително, че някои от тях са просто

концепции, рамки, перспективи или нагласи, което води до тяхната нелогичност. Много теории за миграцията се фокусират върху имигриращите страни и по-специално върху трудовата миграция, докато в повечето случаи не се отчитат политическите аспекти и волята на индивида. Освен това миграцията на жените може също да бъде посочена като пример за недостатъчно проучена област по отношение на миграцията.

Разгледани са и съвременните проблеми пред миграционните теории, като в основната си част теоретичната рамка на миграцията остава имплицитно или експлицитно базирана на модели, основани на модела притегляне-отблъскване, според който основните миграционни потоци протичат от региони с по-малко възможности към региони с по-добри възможности; или неокласически модели за максимизиране на индивидуалния доход (полезността), въпреки своеобразната им неспособност да обяснят моделите и процесите на миграция в реалния свят. Основният проблем в изследването на миграцията като процес е липсата на базов набор от теории, които приемат, обобщават и систематизират натрупаните изводи от един огромен набор количествени емпирични изследвания, които могат да служат като обща референтна рамка, в контекста на която да се изследват, тълкуват, разбират и обясняват факти и „констатации от различни дисциплинарни и парадигматични гледни точки, и това от своя страна да служи като насока за бъдещи изследвания.

Представена е и класификация на миграционните теории в две основни парадигми, следвайки по-общо разделение между „функционалистка“ и „историко-структурна“ социална теория, които въпреки различния си дисциплинарен произход, споделят основни допускания за природата на обществото и начина по който то трябва да бъде изследвано. Така например неокласическите модели на равновесие (от икономическата теория), моделите, базирани на притегляне-отблъскване и теориите за миграционните системи (главно от географската и демографската теория), както и доминиращите интерпретации на теориите за мрежите на мигрантите (главно от социологията) могат да бъдат поставени във функционалистката парадигма на социалната теория, според която миграцията в основната си степен може да бъде определена като своеобразна стратегия за оптимизация на индивидите или семействата, които правят изчисления на разходите и ползите. Представени са ограниченията на функционалистките и историко-структурните теории, като в най-общ план, функционалистката социална теория разглежда обществото като система от взаимозависими части (индивиди, актьори/играчи), по своеобразен начин аналогично на функционирането на организъм, в който съществува присъща тенденция към равновесие.

Функционалистките миграционни теории обикновено разглеждат миграцията като положителен феномен, допринасящ за производителността, просперитета и до известна степен постигане на равенство в обществата на произход и дестинация посредством двупосочен трансфер на ресурси като парични потоци, стоки и дори знания. По същество те тълкуват миграцията като стратегия за оптимизиране, при която индивидите (понякога цели семейства или домакинства) я използват като средство за достъп до по-високи и по-сигурни източници на доходи и други възможности за развитие и постигане на по-добър начин на живот. Централен проблем пък при историко-структурните възгледи е че в голяма степен те не отчитат отклоненията в човешкото поведение и хипотезата за индивидуалност на действията на отделния индивид. Историко-структурните теории в повечето случаи са склонни да характеризират мигрантите като своеобразни пешки на световната дъска, изблъсквани и дърпани от глобалните макросили и процеси, или просто като жертви на капитализма, които нямат друг избор освен да мигрират, за да оцелеят. Историко-структурните възгледи често се основават на основните предположения, че голяма част от миграцията по маршрута юг-север е в основата си ирационален процес, който често не би бил в интерес на самите мигранти, тъй като те биха били заблудени от прекалено оптимистични идеи за живота в чужбина, докато в същото време биват измамани от некоректни работодатели, контрабандисти и трафиканти. Това предположение се възпроизвежда и в официалните дискурси и политики, според които бъдещите мигранти трябва да бъдат обучени за рисковете и разходите на миграцията чрез информационни кампании. Това ясно опровергава факта, че дори за по-малко квалифицирани или недокументирани мигранти, миграцията все още има огромен потенциал за подобряване на дългосрочното благосъстояние на мигрантите и техните семейства и че те следователно са готови да понасят ситуации на експлоатация и страдание, колкото и неоправдани да са от морална и етична гледна точка.

Функционалистките и историко-структурните теории за миграцията обуславят две диаметрално противоположни разбираня за миграцията, както по отношение на нейните социални причини, така и по отношение на нейните последици за страната на дестинация и страната на произход. Въпреки това общото между двете парадигми обаче е неспособността им да генерират едно детайлно разбиране на човешката дейност, поради факта, че представят мигрантите като по-скоро индивидуални оптимизатори на полезността или по-скоро, като пасивни жертви на глобалните капиталистически сили. Многобройни проучвания подчертават ограничената, но реална способност на мигрантите да се противопоставят на правителствените ограничения, дискриминацията

и други ограничаващи процеси, като мигрират през затворени граници, като се възползват от услугите на различни вербовчици, адвокати, контрабандисти и други миграционни посредници, като създават мрежи и нови самоличности, както и като установяват общности и техни собствени икономически структури в приемащите ги общества. В този ред на мисли би било също толкова нереалистично мигрантите да бъдат представяни като жертви, отчаяно бягащи от ситуации на нищета, потисничество и човешка мизерия, колкото би било да бъдат изобразявани като напълно рационални и свободни индивиди, които постоянно правят рационални изчисления на разходите и ползите. Това показва, че нито функционалистките, нито историко-структурните теории предоставят реалистични образи на мигранта. Следователно централното предизвикателство в напредъка на теорията за миграцията е разработването на концептуални инструменти, които да подобрят способността ни едновременно да отчитаме структурата и същността в разбирането на процесите и преживяванията на миграцията, без да отхвърляме важните прозрения, които предлагат както функционалистките, така и историко-структурните парадигми, и по този начин да ги отхвърлим като цяло.

Международната миграция е мултидисциплинарна концепция и обхваща редица дисциплини. Поради този факт редица автори считат, че на практика е невъзможно да бъде идентифицирана една единствена, уникална теория за международната миграция, което обуславя фокуса настоящия анализ, а именно върху теоретичните перспективи на международната миграция, представянето на общ преглед на международната миграция, видовете международна миграция и миграционни теории. Чрез критично отразяване на тези теории, автора на дисертационния труд цели да идентифицира силните и слабите, положителните и отрицателните страни на някои от всеобхватните теоретични концепции за международната миграция, като доказва, че не само миграцията се е превърнала в основна област на популярни изследвания сред широк кръг изследователи, но и че процеса на миграция става все по-сложен, регулярен и придобива все по-глобален характер. Различни изследователи се опитват да обяснят миграцията по отношение на причините, развитието и приложението ѝ, като според автора на настоящия труд това е довело до появата на множество теории за миграцията, които детайлно обясняват различните измерения на процеса. Въпреки гореизброено обаче, ключов в изследването на миграционните процеси остава факта, че липсва холистичен подход към миграцията, който би позволил по-ясно разбиране на нейната проблематика, което обуславя и критичната насоченост на анализа.

ГЛАВА ВТОРА

Икономически ефекти от миграцията в рамките на ЕС в контекста на бежанската криза

Втората глава на дисертационния труд изследва и анализира актуалната ситуация и тенденция на развитие, свързана с бежанските потоци в Европейския съюз, както и влиянието им върху икономиката на Съюза.

Разгледано е актуалното състояние на бежанските потоци в ЕС и рязкото им нарастване със значителни темпове. Дадено е определение на понятието „кандидатстващо за първи път за международна закрила лице“, като показател позволяващ по-точното отразяване на броя на новопристигналите лица, кандидатстващи за международна закрила в приемащата държава-членка. Представени са статистически данни за кандидатстващите за първи път лица в рамките на ЕС, тяхното гражданство, според което Сирия е основната държава на гражданство на търсещите убежище в ЕС-27; при основните държави на дестинация водеща е Германия (през 2021 г. повече от 1 на всеки 4 кандидата за първи път за убежище кандидатства в Германия); както и най-големите групи кандидати за убежище за първи път (по гражданство) (граждани на държави извън ЕС-27), сред които най-голям дял имат сирийските граждани. Представени са половата и възрастовата структура на кандидатствалите за първи път, 77,3% от които са на възраст под 35 години. Разпределението по пол на кандидатите за убежище за първи път от своя страна показва, че повече мъже (61,9%), отколкото жени (38,1%), търсят убежище. Сред най-младата възрастова група (0–13 години) мъжете представляват 51,2% от общия брой на кандидатите през 2019 г. Повече от 80% от лицата, търсещи убежище за първи път в ЕС през 2021 г., са били на възраст под 35 години - 50,2% са на възраст между 18 и 34 години, а 31,2% (почти една трета) са непълнолетни (под 18 години). Това възрастово разпределение е обичайно за почти всички държави-членки на ЕС, като най-голям е дялът на кандидатите на възраст 18–34 години. Изключение до известна степен правят Германия, Хърватия, Унгария и Швеция, където е отчетен по-висок дял кандидати под 18 години. През 2021 г. тенденцията по отношение разпределението по пол на кандидатите за убежище за първи път се запазва и е дори още по-явно изразена, като отново повече мъже (69,1%), отколкото жени (30,9%) са потърсили убежище през годината. Отново единствената възрастова група, в която

жените кандидати надвишават мъжете през 2021 г. е 65 години и повече, въпреки че това представлява едва 0,6% от общия брой кандидатствали за първи път.

Разгледани са и подадените молби за убежище от непридружени непълнолетни лица, като през 2019 г. в ЕС-27 са регистрирани 14 100 заявления от непридружени непълнолетни, 7.1% от всички непълнолетни са били непридружени, докато през 2021 г. в ЕС е имало повече от 25 300 молби от непридружени непълнолетни лица, като само в три държави-членки тези те са над 50% спрямо всички непълнолетни лица, кандидатстващи за убежище - България (85,7%), Румъния (65,7%) и Словакия (57,1%). По отношение решенията за подадените молби за убежище през 2019 г. в държавите-членки на ЕС-27 са взети 540 800 първоинстанционни решения по молби за убежище и още 296 600 окончателни решения след обжалване. Взетите на първа инстанция решения довеждат до получаване на статут на закрила от 206 000 лица, докато други 91 000 лица са получили статут на закрила след обжалване. Най-големият брой решения (както първоинстанционни, така и окончателни) са издадени в Германия, което представлява 28,5% от общите първоинстанционни решения и 44,2% от общите окончателни решения в ЕС-27 през 2019 г. През 2021 г. в държавите-членки на ЕС са взети 523 200 първоинстанционни решения по молби за предоставяне на убежище и още 197 200 окончателни решения след обжалване или преразглеждане. Решенията, взети на първа инстанция, довеждат до предоставяне на статут на закрила на 202 200 лица, а други 65 100 получават статут на закрила при обжалване или преразглеждане. Най-голям брой първоинстанционни решения са издадени във Франция (137 000, или 26,2% от общия брой първоинстанционни решения), докато най-голям брой окончателни решения са издадени от Германия (80 600, или 40,9% от общия брой окончателни решения)

Анализирана е и тенденцията на развитие на бежанските потоци през 2022 г., през която се регистрира най-високата стойност на подадени молби от 2016 г. насам – една от годините на бежанската криза. Сирия и Афганистан отново са основните държави на гражданство на търсещите убежище лица с близо 132 000 сирийци и 129 000 афганистанци, потърсили закрила в Европейския съюз, което сумарно представлява около 27% от всички. Важен нов момент в тенденцията на развитие на бежанските потоци е удвояването на подадените молби от мигранти от Турция, която с 55 000 подадени молби за 2022 г. вече е третата по големина група на търсещите убежище. След турските следват гражданите на Венецуела – 51 000 и Колумбия – 43 000, като подадените молби от граждани и на двете страни са с три пъти повече през 2022 г. сравнено с 2021 г.

В рамките на анализа са изследвани и мигрантските общества, както и временната миграция, и влиянието им върху държавите. От една страна разгледаните различни ефекти от формираните мигрантски общества на диаспората показват силното ѝ влияние както върху родната, така и върху приемащата страна в различни аспекти – икономически, социални и политически, като я превръщат във важен ресурс за всяка съвременна икономика, предвид богатството от конкурентни предимства, които може да предложи. От друга страна, анализът на временната миграция показва, че ефектите от изтичане на мозъци чрез постоянната миграция на висококвалифицирани лица могат да бъдат ограничени чрез намаляване на цената на паричните преводи и чрез насърчаване на обмена на знания и търговските връзки между изпращащите и приемащите мигранти страни.

Разгледани са ефектите от миграционното движение в рамките на Европейския съюз в контекста както на икономическо бреме и предизвикателство, така и като икономическа възможност. Прогнозата за допълнителни публични разходи за елементарни нужди на бежанците и тяхното интегриране на пазара на труда е средно 0,5 процента от БВП на европейските държави. Докато прогнозните разходи за Австрия и Швеция са 0,3 и 0,9% от съответния им БВП, разходите за Германия възлизат на 0,5 процента от БВП. Въпреки че това са значителни разходи за европейските нации, според автора увеличението на публичните разходи вероятно ще подейства като стимул за търсенето и ще повиши съвкупното търсене с от 0,1 до 0,2 процента от европейския БВП. В държави като Германия, годишната продукция се очаква да нарасне с 0,3 процента, като RWI Essen изчислява, че германското правителство е похарчило 10 млрд. евро за бежанци през 2015 г., като всеки бежанец струва близо 12 000 евро. Въпреки тези допълнителни разходи, германският бюджетен излишък нараства до историческите 12,1 милиарда евро през 2015 г., тъй като допълнителните разходи стимулират вътрешното търсене в страната.

Докато увеличаването на съвкупното търсене стимулира икономиката в краткосрочен план, то миграцията увеличава БВП в дългосрочен план, тъй като добавя повече хора към работната сила. Данни на страните от ОИСР сочат, че имигрантите имат нетен фискален принос от приблизително 0,35% от БВП за съответните страни. Тези данни от миналото обаче не са напълно уместни при оценката на въздействието на бежанците, които пристигат в Европа. Докато голяма част от имигрантите, пристигнали в миналото, са стари и в пенсионна възраст, които живеят на издръжката на публични разходи, новите, пристигащи бежанци са по-млади, по-квалифицирани и имат потенциал

да работят за дълъг период в бъдеще. Според доклад на Европейската комисия, пристигащите бежанци вероятно ще увеличат БВП с между 0,2 и 0,3 процента над изходното му ниво до 2020 г. Интеграцията на допълнителни хора в работната сила е особено благоприятна за европейските икономики, където работната сила намалява, поради застаряващото население и намаляващата раждаемост. Без да се включват бежанци и мигранти в обществото, работещото население на ЕС се очаква да намалее с 8,1 милиона до 2020 г., а пенсионерите се очаква да се увеличат с 8,4 милиона. До 2030 г. се очаква работещото население да е с 28,9 милиона по-малко, а пенсионерите с 27,9 милиона повече. Следователно, когато работещо поколение се пенсионира, системата на благосъстояние на много европейски държави ще бъде подложена на огромно натоварване. Интегрирането на сравнително младите мигранти би довело до отмяна на постоянно увеличаващите се разходи за пенсии в повечето европейски страни, поради застаряващото им население. Докато някои европейски държави осигуряват на бежанците незабавен достъп на пазара на труда, други могат да ги накарат да изчакат дори една година, за да влязат на пазара. Процентът на участие на бежанците, получили убежище по хуманитарни причини в миналото непрекъснато нараства. Следователно, бежанската криза вероятно няма да бъде неустойчива като би могло да се очаква да доведе до по-бърз растеж на европейските икономики в дългосрочен план.

Докато посрещането на бежанци увеличава публичните разходи на държавите-членки в краткосрочен план, то също така увеличава и съвкупното търсене в икономиките на страните, което от своя страна води до увеличаване на БВП на държавите-членки, поради по-голямото търсене на вътрешни стоки и услуги. В дългосрочен план, тъй като мигрантите са интегрирани на пазара на труда, фискалните системи на държавите-членки започват да получава финансови ползи, тъй като тези мигранти започват да допринасят за системата на благосъстоянието на държавата. Приемането на бежанци е особено важно за държавите-членки, които се борят с намаляващата работна сила, поради застаряващото население и намаляващата раждаемост. Докато квалифицираните бежанци могат да допринасят в различни сфери като здравеопазване, инженеринг и бизнеса като цяло, то неквалифицирани работници могат да изпълняват дейности като грижа за възрастното население, както и други такива, неизискващи висока квалификация. Следователно бежанската криза би могла да послужи като спасителен лост за много европейски държави като им предоставя възможност да посрещнат нови членове на работната си сила и да си гарантират непрекъснат икономически растеж в бъдеще.

В рамките на икономическия анализ са изследвани и паричните преводи от мигранти като важна част от платежния баланс, като традиционно нетните изходящи потоци от лични трансфери надвишават нетните входящи потоци на компенсации на работниците в ЕС-28, поради което Европа обикновено е основен нетен платец на лични парични преводи към други части на света. За периода от 2008 до 2014 г. обаче нетните изходящи потоци на лични парични преводи впоследствие намаляват от 13,9 млрд. евро през 2008 г. до 1,4 млрд. евро през 2014 г. През 2015 г. те се превръщат дори в малък излишък от 0,1 млрд. евро, оставяйки ЕС-28 за първи път като нетен получател на лични парични преводи от останалия свят. Това означава на практика, че нетните трансфери, изпращани от мигранти в ЕС до техните икономики, стават по-малко от нетните доходи, получени от граждани на ЕС, работещи в чужбина. Представено е значението на трансферите на мигранти в контекста на бежанската криза и отчетеното драстично увеличение на входящия поток от лични парични преводи през последните години, като представените статистически данни разкриват една тенденция, според която ключови са няколко основни заключения, сред които:

- три от всеки пет евро, преведени през границите, остават в рамките на ЕС - около 60% от общите изходящи и входящи парични потоци от лични парични преводи през 2018 г., както и през предходните години, са/ идват от държави-членки на ЕС;

- западноевропейските държави са във фокуса на трансграничните парични преводи;

- Хърватия, България и Латвия са държавите-членки, които са най-зависими от международните парични преводи в ЕС през 2018 г., докато през 2021 г. Хърватия, Латвия и Румъния са държавите-членки, които са най-зависими от входящите потоци от лични трансфери и компенсации на работници;

- Чехия, Хърватия, Литва и Португалия елиминират дефицитите по текущите сметки на платежните си баланси от лични парични преводи през 2018 г., докато през 2021 г. положителното нетно салдо на личните трансфери и компенсациите на наетите лица за Франция, Белгия и Хърватия превръща дефицитите по текущата им сметка в излишъци;

- Швейцария е основен източник на доходи за граждани от ЕС, както през 2018 г., така и през 2021 г.

По отношение на България, тя е една от страните в ЕС с най-висока степен на зависимост от международните парични преводи. В този контекст е напълно приложимо твърдението, че значимостта на преводите от мигранти към техни близки в родните им

страни е голяма и доказано се увеличава през последните години. Трансферите от България регистрират устойчивост и дори в годините на най-висок икономически спад в периода на икономическата криза като изходящите мигрантски трансфери не намаляват. Тази тенденция се изменя в периода след 2017 г. , когато се достига стойност от 199 млн. щ. д през 2019 г. тя регистрира спад от 187 млн. щ. д, съставляващ 0,3 % от БВП за същата година. Въпреки това може да бъде изведена друга интересна тенденция, а именно, че в дори и в условията на криза, изходящите трансфери са устойчиви и сравнително по-устойчиви от входящите, което показва, че не само условията в изпращащата страна, но и в приемащата оказват влияние върху трансферите.

В рамките на втората глава е разгледано и анализирано и влиянието на пандемията от КОВИД-19 върху работниците мигранти в ЕС. Икономическите ефекти от пандемията от КОВИД-19 и противоепидемичните мерки на държавите създават доказано непропорционален натиск и негативно въздействие върху работниците мигранти. В тази връзка прилагането на различни политики за противодействие и справяне с икономическите последици, причинени от пандемията, изисква концентриране и върху работниците мигранти като една от най-силно засегнатите групи. Налице са и последиците, свързани с ограничаването на международната (трудова) миграция, което оказва силно макроикономическо въздействие върху отделните икономики и световната икономика като цяло, както има и всеобщ негативен ефект върху паричните преводи на семействата, общностите и националните икономики, поради взаимосвързаността на глобалната икономика на труда и степента, до която отрицателните здравни, икономически, социални или политически промени и ефекти за мигрантите в една държава биха оказали влияние и върху държавите им на произход.

ГЛАВА ТРЕТА

Рамка на миграционната политика на ЕС

В рамките на третата глава е анализирана рамката на миграционната политика на Европейския съюз, разгледана е рамката на финансиране и финансовия аспект на миграционната политика на ЕС в контекста на предходната многогодишна финансова рамка 2014-2022 г., както и новите приоритети в миграционната политика на ЕС за периода след 2022 г. Представени са европейските програми, подпомагащи адаптирането на мигрантите, както и финансирането на политиките на ЕС в областта на миграцията. Направен е преглед и анализ на това как средствата на ЕС, отпуснати за политиките за миграция, убежище и интеграция, са били разходвани съгласно предходната Многогодишна финансова рамка, обхващаща времеви период от 2014-а до 2020-а година, включително по отношение първоначалните разпределения за МФР и различните промени във финансирането през последните години. Проследен и оценен е потока на специфичните разходи през целия бюджетен цикъл, от разпределението до изпълнението. Разгледан е най-широкият набор от средства в бюджета на ЕС, свързани с проблемите на миграцията, както и е даден отговор на ключовия въпрос дали тези средства носят добавена стойност - както е предвидено например в регламента, с който ФУМИ се създава, или действат просто като директна субсидия от ЕС за задачата, иначе ефикасно предоставена от държавите-членки. Друг ключов въпрос, който е разгледан, е до колко и в каква степен тези средства са ефективни в подкрепа на политиките на ЕС.

В контекста на миграционната политика на ЕС, автора разделя разпределението на средства в три групи:

- Общо разпределение в рамките на бюджета на ЕС;
- Разпределение по държави;
- Разпределение по цели.

При прегледа на различните механизми за финансиране, автора разграничава:

1. Фондове на ЕС;
2. Агенции на ЕС;
3. Други приложими бюджетни редове;
4. Механизми за гъвкавост (които могат да се използват за допълнително

финансиране в горните три категории, но също така и други разходи в рамките на МФР, като разходи за научни изследвания);

5. Други източници на средства, извън МФР или бюджета на ЕС.

Повечето средства от ЕС, свързани с миграционната политика, са разпределени по Разходна област 3 от МФР. В тази област на разходите са включени Фонд „Убежище, миграция и интеграция“ 2014-2020 (ФУМИ) (с първоначално разпределени средства от 3,1 млрд. евро, нараснали до 6,6 млрд. евро през 2017-а и 2018-а година) и Фонд „Вътрешна сигурност“ (с 3,8 млрд. евро първоначалното разпределение за 2014-2020 г. и незначително увеличен впоследствие). ФУМИ има за цел да подпомогне ефективното управление на миграционните потоци, както и подобряването прилагането и развитието на общата политика на Съюза в областта на миграцията и убежището, като приблизително 88% от финансирането е чрез националните програми при споделено управление и 12% при пряко управление от Комисията въз основа на отделни работни програми, финансиращи действията на Съюза и спешната помощ за държавите-членки. ФВС се състои от два отделни инструмента, единият от които осигурява помощ по отношение процеса на управление на външните граници и съюзната визова политика (Internal Security Fund - Borders and Visa), за който първоначално са разпределени 2,8 милиарда евро за целия период на МФР 2014-2020 г., и един, целящ финансово да подпомогне както сътрудничеството на ниво полиция, така и предотвратяване борбата с престъпността и управлението на кризи (ISF Police), с първоначално определено финансиране на стойност от 1,0 млрд. евро. В рамките на програмата „Хоризонт 2020“ (200 млн. евро допълнителни по въпросите за миграцията през 2018 г.), Фонда за европейско подпомагане на най-нуждаещите се лица (ФЕПНЛ), Фонда за регионалното развитие (ЕФРР) и Европейският социален фонд (ЕСФ) също са отпуснати средства за миграцията, по-конкретно за интеграция на бежанци и мигранти. През 2015 г. Европейската комисия извършва анализ на взаимодействието и припокриването между ФУМИ и други инструменти на ЕС за финансиране при споделено управление и които могат да се използват за подкрепяне интеграцията на хора с мигрантски произход - ЕСФ; ЕФРР; ЕЗФРСР; ЕФМДР, както и Фонда за европейско подпомагане на най-нуждаещите се лица (ФЕПНЛ). В тази връзка Комисията стига до заключението, че тези фондове само се припокриват с ФУМИ в ограничена степен единствено що се отнася до допустими действия / цели (например предоставяне на материална помощ, образование, обучение, инфраструктура, услуги за подкрепа).

Агенциите на ЕС като ключова част от отговора на ЕС на бежанската криза, в това

число и прилагането на така наречения „подход на горещи точки“, са проектирани да улеснят управлението на външните граници и да улеснят интегрираната реакция на входящите потоци от мигранти.

Другите приложими бюджетни редове в основната си част включват инструмента за спешна помощ. Автора разглежда и различните механизми за гъвкавост в рамките на бюджета на ЕС, които финансират ясно идентифицирани и непредвидени преди това разходи, които надвишават таваните на разходите, определени в МФР. Тези механизми позволяват да се допълват бюджетите за отделни фондове, спешна помощ и агенции на ЕС. Други източници на финансиране извън МФР или бюджета на ЕС са доверителните фондове за външни действия осигуряват допълнително финансиране в подкрепа на миграционните политики на ЕС.

В рамките на главата е разгледано и разпределението на средства по фондове, свързани с миграцията, между държавите-членки, като е потвърден извода за непропорционалната връзка между основните механизми за разпределение на средствата и данните за миграцията и броя граждани неевропейци, като са приведени и няколко основни примера, доказващи хипотезата, сред които:

- общото финансиране по девет фонда / агенции / системи на ЕС за целия период на МФР се е увеличило от 8,4 млрд. евро от първоначалното разпределение на МФР до 14,2 млрд. евро към 2018 г. Съществуват различни други фондове на ЕС, които осигуряват допълнително финансиране, свързано с миграцията, но, както подчертават докладите на Европейската комисия и Европейския парламент, не е възможно да се определи сумата от тези други средства, реално изразходвани за миграция;

- разпределението на средства, свързани с миграцията, за държавите-членки не е в контекста на реалностите през 2017 г. и 2018 г. Основният механизъм за разпределение на двата най-големи фонда, ФУМИ и ФВС, отразява данни за миграцията от началото на 2010 г., които са остарели, неактуални и неприложими:

- регламентът за ФУМИ изисква поне 20 процента от средствата да бъдат отпуснати за убежище и още 20 процента за интеграция, докато няколко държави-членки просто се придържат към минимума. Разпределението на средствата по ФУМИ между приоритетите варира значително в различните държави-членки и е строго индивидуално;

- някои държави дават приоритет на убежището, други интеграция, а трети на връщането;

- периодът, за който се отчитат разходваните средства по националните програми, представлява 3,5 години, или половината от седемгодишния период на изпълнение на

ФУМИ. Тъй като по-голямата част от държавите-членки регистрират нива на разходване под 25%, то темпът, с който се изпълнява ФУМИ, може да се класифицира като бавен, като е необходима значителна работа, за да се гарантира, че всички налични национални средства по ФУМИ ще бъдат изразходвани до края на 2022 г., каквото е изискването;

- на ниво ЕС одобрените разходи по националните фондове по ФУМИ към средата на 2017 г. поставят най-голям акцент върху действията по приоритета за връщане (43 % от всички одобрени разходи) и най-малко върху действията по приоритета за интеграция (26,4 %).

- на национално ниво разходните приоритети на ФУМИ в приоритетите за предоставяне на убежище, интеграция и връщане се различават значително - шест национални програми се съсредоточават силно върху един приоритет, а само пет показват балансиран разходи по трите приоритета.

Съответно към направените заключения са дадени следните препоръки:

- въвеждане на унифицирана формула по отношение механизма за разпределение на финансирането в рамките на ФУМИ и ФВС, отчитаща актуални данни за миграционните процеси, както и действия в контекста на увеличаване добавената стойност от минималните 20 % финансиране от средства, отпуснати по ФУМИ;

- както е констатирано и препоръчано и в Доклада на Европейския съвет за бежанци и изгнаници¹:

- в хода на наблюдението на националното използване на бъдещите фондове на ЕС за убежище и миграция, да бъде гарантирано, че националните разходи са насочени към приоритетните области на финансиране по балансиран начин през целия програмен период;

- да бъде изискано от държавите-членки, които желаят да надхвърлят планираните разходи за една приоритетна област, да поискат официално одобрение от Европейската комисия, за да направят това;

- държавите-членки да гарантират балансиран разходи във всички приоритетни области на ФУМИ и бъдещите фондове на ЕС за убежище и миграция, в които националните действия са били програмирани през целия период на финансиране, така че да се избегнат дефицити в изпълнението на една или повече приоритетни области в рамките на програмния период.

¹ Доклад на Европейския съвет за бежанци и изгнаници на база данни от междинните доклади за оценка на изпълнението по ФУМИ на държавите-членки / по приоритетни области / "Follow the Money II" – Assessing the use of EU Asylum, Migration and Integration Fund (AMIF) funding at the national level 2014-2018

Освен предходната, в рамките на третата глава е разгледана и миграцията в контекста на новата Многогодишна финансова рамка 2021-2027 г. Според автора, новата Многогодишна финансова рамка въвежда един изцяло нов фонд за интегрирано управление на границите, чиято цел е да спомогне за гарантиране достатъчно висока степен на сигурност посредством осигуряването на подсилено и ефикасно гранично управление, като се съблюдава и принципа на свободно движение на хора. Посредством този фонд се засилва подкрепата за държавите-членки, които са натоварени с гарантирането на сигурност на границите, външни за ЕС, за което всички държави-членки на ЕС имат споделена отговорност, както и, посредством предоставяне на средства за закупуване на оборудване за митнически контрол, се подпомагат и държавите, натоварени с дейностите по извършване на митнически проверки.

От своя страна, подсиления фонд за убежището и миграцията ще подпомогне държавите-членки в по-ефикасното управление на миграционните потоци, борбата с незаконната миграция, както и при гарантиране ефективното връщане и обратното приемане на незаконни мигранти в техните държави по произход.

По отношение финансирането за България в рамките на Новата многогодишна финансова рамка, автора на дисертационния труд отбелязва, че са налице няколко фонда в рамките на периода 2021-2027 г.:

- Фонд „Убежище миграция и интеграция“, чиято основна цел е предоставянето на подкрепа на държавите-членки за целите на управление в сферата на миграцията и убежището, посредством който се осигуряват инструментите за реагиране спрямо променящите се миграционни предизвикателства.
- Инструмента за финансово подпомагане на управлението на границите и визите, чиято основна цел е гарантирането, че външните граници се управляват по ефективен и интегриран начин, като осигури граничната и бреговата охрана, модернизиранието на визовата политика, както и развитието и оперативна съвместимост на глобални ИТ системи (в това число влиза и системата за информация за пътуванията и разрешаването им, както и системата за влизане/излизане).
- Фонд „Вътрешна сигурност“, чиято основна цел е постигането на защита на гражданите като подпомогне различните дейности, свързани с превенция и координацията между отделните правораздавателни органи.

Средствата от гореизброените фондове ще предоставят подкрепа и за проекти в трети държави с оглед справянето със засиления миграционен натиск, борбата с киберпрестъпността, както и по отношение оперативната съвместимост на информационните системи. В този смисъл се предвижда по трите фонда България да получи средства в общ размер на 240 млн. евро за периода 2021-2027 г.

Изследвайки новите приоритети в миграционната политика на ЕС, автора на дисертационния труд разглежда и „Новия пакт за миграцията и убежището“, чиято цел е установи единна европейска рамка за управление на миграционните процеси, включително и посредством предложения за законодателни промени. Според него важна отличителна черта на Пакта е въвеждането на принципа на „гъвкава солидарност“, чрез който тя би имала две противоположни характеристики – от една страна, задължителна, а от друга – гъвкава. Заменянето на квоти с гъвкаво участие в различните аспекти на миграционната политика би дало възможността на държавите-членки, които не желаят да приемат мигранти, да подпомогнат другите държави на т. нар. „първа линия“ посредством участие под друга форма, каквато например е връщане на мигранти. Ускоряването на процеса по разглеждане на молбите за убежище е друга отличителна черта на Пакта, която несъмнено трябва да бъде отбелязана, като понастоящем дори се обсъжда вариант, при който разглеждането на молби за част от държавите да бъде извършвано направо още на границата. Посредством Европейския план за действие за интеграция и включване за периода 2021 – 2024 г., Новия пакт за миграцията предлага и засилено европейското измерение на интеграционната политика в допълнение към действията на национално ниво, което би могло да бъде определено като един интересен преход, в рамките на който ще бъде засилена връзката между европейското и регионалното ниво. Въпреки че Новият пакт за миграцията е и продължава да бъде обект на редица преговори между държавите-членки на ЕС, стартирали в рамките на Германското председателство на Съвета на ЕС и продължили в рамките на Португалското, той несъмнено е и решителна и ключова стъпка към едно ново начало в областта на миграционната политика на ЕС.

От една страна автора счита, че пакта за миграцията е отражение на адаптирането на политиката в областта на миграцията вследствие бежанската криза от 2015 г. Въпреки това той е и израз на необходимостта от подготовката за действие на ЕС в случай на евентуални бъдещи кризи. В този смисъл, приоритизирането на европейската политика по миграцията следва да има ключово място в контекста на извършване на преглед и анализ на Многогодишната финансова рамка (МФР) – дългосрочният бюджет на ЕС, с

който се финансират програми и действия във всички области на политиката на ЕС. И независимо, че в своята основа новата МФР за периода 2021 г. – 2027 г. акцентира главно върху различните стимули с оглед възстановяване от ковид пандемията, разходите за миграцията остават един от ключовите аспекти, които трябва да бъдат разгледани. Изменението на разходите от първоначално предложената от Европейската комисия до финално одобрената структура на новата финансова рамка, представя една тенденцията, според която определените за Разходна област 4 „Миграция и управление на границите“ средства биват намалени с повече от 26% при финалната МФР, както и ключовото значение в процеса на преговори на преговорната кутия, която е представена в рамките на Финландското председателство на Съвета на ЕС. Ключов е и факта, че разходите за Разходна област 4 биват редуцирани с повече от 30% при Интегрирания фонд за управление на границите и разходите за децентрализираните агенции на ЕС (в това число и Фронтекс), докато по отношение фонда за убежището, миграцията (и интеграцията), разходите дори са леко увеличени в сравнение с първоначално предложената през 2018 г. от ЕК рамка на финансиране.

Кризата с бежанците в ЕС дава гласност на нуждата от промяна и реформи в рамката, регламентираща политиките по убежище и миграция, в резултат на което на 23.09.2020 г. Комисия представя Новия пакт за миграцията и убежището, който предвижда както въвеждането на единна и обща европейска рамка по отношение управлението на миграционните процеси, така и обсъждането и приемането на законодателни предложения и изменения. Без съмнение Пакта за миграцията и убежището е ключов етап от процеса на ревизиране не приоритетите и приспособяването на политика на Съюза в областта на миграцията не само в контекста на миграционната криза от 2015 г., но и като отговор на непрестанно променящите се реалности на съвременния свят, обуславяйки нуждата ЕС да бъде подготвен в случай настъпване на подобни бъдещи кризи. Погледнато от различен ъгъл, въпреки фокуса си върху стимулиране възстановяването от ковид пандемията, новата Многогодишната финансова рамка предвижда не само чувствително нарастване на разходите за миграция, а и пререструктурирането им и извеждането на миграцията като отделно обособен приоритет в рамките на новите измерения на политиката на Европейския съюз.

В контекста на анализа си в третата глава, автора разглежда и ефективността на мерките по бежанската криза по примера на Гърция и Италия. Анализът се фокусира върху подхода на горещите точки, който Европейската комисията въвежда с оглед оказването на подкрепа именно за тези две държави-членки. В най-общ план анализа на

подхода доказва полезността му по отношение подобряване управлението на миграционните процеси в разглежданите държави-членки, още повече, че то се извършва в контекста на екстремни и непрестанно променящи се условия. Посредством подхода на горещите точки е постигнато увеличаване капацитета на прием на Гърция и Италия, както и са подобрени процедурите за регистрация и консолидирана координацията на помощта. Въпреки това обаче създаването на горещите точки не съвпада с първоначално планирания времеви интервал. Независимо от значителната по размер помощ от Европейския съюз, към края на 2016 г. все още не е била налице адекватна степен на прием в Италия, както и на настаняване в Гърция, по отношение новопристигналите мигранти. Налице е също така и съществен дефицит както на места за настаняване, така и по отношение обработването на случаи на непридружени непълнолетни лица в съответствие с приложимите международни изисквания, включително що се отнася както до горещите точки, така и до последващите нива на прием.

Освен ефективността на мерките по бежанската криза, обект на анализ от автора е и ефективността на разходване на средствата по миграционната политика. Един от примерите за констатирани от Европейската сметна палата недопустими разходи при извършени проверки, се отнася до недопустимост при закупуването на превозни средства в рамките на одитиран от Сметната палата проект по ФВС, Инструмент „Полиция“, в България. Изпълнител на проекта е българско министерство, той се отнася до закупуване на осемнадесет нови високопроходими превозни средства. Подбирайки за проверка на случаен принцип извадка от десет новозакупени джипа по проекта, при пет Европейската сметна палата установява несъответствие с Директива 2007/46/ЕО по отношение дефиницията за високопроходими джипове, поради което институцията констатира 50 % недопустимост на разходите. В допълнение към това ЕСП констатира и пропуски в пълнотата и степента на подробност на регистъра, който се води и представя как джиповете се използват. Това от своя страна не доказва, че превозните средства се използват само по проекта, каквото е изискването.

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА

България в контекста на бежанската криза

В рамките на четвъртата глава от дисертационния труд е направен преглед и анализ на актуалната ситуация и тенденция на развитие, свързана с бежанските потоци, насочени към България, тяхното влияние, както и мястото на България като държава-членка в контекста на тези бежански потоци и миграционната политика на Съюза.

България, както и други югоизточни европейски държави, биват разглеждани от бежанците като транзитни държави по техния път към централно и западноевропейските страни. Това в своеобразна степен я изолира от основните бежански маршрути, които в основната си част преминават през Гърция, Република Северна Македония и Сърбия. За това съдействат няколко основни фактора като по-краткия път през Гърция, Северна Македония и Сърбия; липсата на единния европейския подход по отношение правилата за прием в страни като Северна Македония и Сърбия, тъй като те не са държави-членки; нечленството на България в Шенгенското пространство; създадено сред бежанските среди общо мнение за България страна, през пътя е по-рисков, поради по-твърдо и строго отношение към нелегалните мигранти; и не на последно място -охраната на българо-турската граница е по-засилена и на практика по-лесно се охранява, спрямо гръцките острови; и не на последно място. Тези фактори във висока степен ограничават преминаването на нелегални мигранти през страната, регистрирайки едни от най-ниските стойности при страните, които са външни граници на Европейския съюз, а от там и статута на България като транзитна държава.

В тази връзка обобщението за България, което автора прави е че отражението на кризата с бежанците върху обществото има по-скоро политически и психологически характер, а реалните ефекти, както в икономически, така и в социален план, имат сравнително нисък и дори минимален ефект, съпоставено с другите държави-членки, и още повече южните и югоизточните европейски страни. Въпреки това не бива да бъдат пренебрегвани разходите (макар и несъществени в сравнение с други държави) за въвеждане на превантивни мерки по границите, включително за изпращането на служители на МВР, както и отделените за управление, координиране и организиране на цялостния процес по настаняване и престой на бежанците средства, които България пренасочва в годините на кризата.

В рамките на главата е проследена тенденцията на развитие и основните

характеристики на лицата, потърсили закрила в България, както и правната рамка, която регламентира условията за предоставянето на закрила. Представени са водещите сред държавите на произход на бежанците, потърсили закрила в България, както и тенденцията, според която в исторически план най-многобройни са бежанците, потърсили закрила от Афганистан, следвани от Сирия и Ирак. Представено е разпределението по пол на лицата, потърсили убежище, което е силно асиметрично – мъжете имат среден дял от над 75%, достигайки дори до почти 80% в даден период. През периода 2021-2022 г. тази тенденция придобива крайни измерения, като през 2021 г. дялът на мъжете е почти 93 %, а през 2022 г. – 88 %. За сравнение, средния дял на мъжете, потърсили закрила в ЕС през 2022 г. е 70.8 %. Разгледана е възрастовата структура и образователното равнище на мигрантите в отделните възрасти, като преобладаващи при броя на лица с бежански или хуманитарен статут са тези, намиращи се в активна трудоспособна възраст. През 2022 г. тази тенденция се запазва, като още по-ясно изразена чрез нарастването на дела на лицата на възраст между 18-64 г., който съставлява почти 72 %, като 53,50 % от всички лица са лица на възраст 18-34 г. Отново, както и през предходния разглеждан период, преобладаващ е дялът на мъже, съставляващ 72 % общо за всички възрасти и 76,7% от лицата в трудоспособна възраст. Доминиращ дял пък при образователната структура имат ниските степени на образование, като през периода 2013–2015 г. дялът на лицата с основно или по-ниско образование се повишава. По отношение източниците на финансиране и мерките за интеграция на бежанците в България са разгледани социалното подпомагане и правото на получаване на социални помощи, като сумарния размер на годишната помощ за живеещо само лице се равнява на почти 570 лева (569.40 лева); почти 515 лева (514 лева осемдесет стотинки) за всеки отделен член на едно семейство и за всяко едно от лицата, които живеят на семеен принцип; както и почти 710 лева (709 лева и 80 стотинки) за всяко едно дете до навършване на 16 години, а ако то учи – до завършване, включително XIII клас за професионалните гимназии, до навършване на 20 години. Еднократната помощ от своя страна бива отпускана на лица, които живеят самостоятелно или съответно на цяло семейство, като законово установения ѝ размер е до 325 лв., а помощта, целяща покриване на разходи за издаването на лична карта е с размер до 65 лв. В тази връзка и на база гарантирания минимален доход и процента от ГМД, спрямо които лицата получават помощи е изчислена обща сума, която може да бъде изплатена като помощ в рамките на една година за един човек, който е получил бежански или хуманитарен статут, като размера ѝ за 2016 г. е 988 лв. От своя страна размера на социалната добавка за интеграция

се определя на база гарантирания минимален доход – в размер на 65 лв. на месец, както и законово регламентирания диференциран коефициент по отношение на типовете добавки за услуги и интеграция на хората с увреждания, съгласно степен и вида на увреждане, като средният и максимален размер се равнява на 919 лв. за една година. По отношение на броя на получените социални помощи, за 2013 г. са отчетени 126 одобрения на заявления за получава на социални помощи от бежанци, като с най-голям дял са лицата, подпомогнати по ЗИХУ – 88 регистрирани случая. През 2014 г. бройката на случаите е идентична с тази през 2013 г., съставляваща 121 случая. Въпреки това се наблюдава увеличение в помощите, изплатени по ЗСП, докато помощите по ЗИХУ и тези за отопление намаляват. През 2015 г. дела на изплатените по ЗСП помощи е най-висок. Въпреки това обаче броя на лицата, които са подпомогнати, намалява на годишна основа за всяко от първите три тримесечия.

В рамките на последната глава от дисертационния труд са разгледани и източниците за финансиране на мерките по интеграция в България, които включват европейски фондове, международни и чуждестранни финансови инструменти, международни институции и организации и национално финансиране, като за периода от 2011-а до 2013-а година в рамките на програмата за интеграция на бежанците в България са били включени 256 нови бежанеца, като от тях 163 лица са отпаднали с течение на времето. Бежанците, които участват програмата през периода представляват около 9% от получените статут лица, докато 64% от бежанците, които са включени на следващ етап в програмата, отпадат. Интересен факт, който трябва да бъде отбелязан, е че еднократна помощ през 2013 г. не е изплащана на бежанците, като част от предвидените да бъдат предоставени на бежанци финансови помощи не са изплащани, друга част са изплащани със закъснение, а трета са изплащани в размери по-ниски от установените на пазара. Средствата, които са изплатени в рамките на НПИБРБ за периода 2011–2013 г. са 329 хил. лв. от общо планирани финансови помощи за бежанци в размер на 900 хил. лв., което на практика кореспондира с изпълнение от 37%, като планираните финансови ресурси не са съобразени с нарастващия бежански поток за периода (над 8 пъти) и не са предоставени целево. Още повече, с изпълнението на мерките за интеграция на новопризнатите бежанци е осигуряван ограничен и незадоволителен достъп до голяма част от предвидените финансови помощи. Лицата, които търсят закрила и са настанени в центрове на ДАБ, за периода до м. януари 2015 г. получават финансова помощ вместо хранителни продукти в размер на 65 лв. месечно, като според данните на ДАБ и министерство на финансите броят на получените помощ

е бил 15 659 за 2013 г. и 20 602 за 2014 г. Средствата, които са разходвани за тази помощ, са на стойност от 930.3 хил. лв. за 2013 г. и 1 229.3 хил. лв. за 2014 г. В рамките на м. януари 2015-а година са били изплатени и още 154.9 хил. лв. От този момент нататък практиката да се предоставят парични средства вместо храна е прекратена.

Разходваните по бюджета средства за 2015 г., предназначени за издръжка на лица, търсещи закрила, са били на стойност от 5 309.1 хил. лв., които включват 1 300.0 хил. лв. за храна, 307.0 хил. лв. за материали и 1 975.5 хил. лв. за вода, горива и енергия. В по-голямата си част основните дейности, по бежанците се администрират от ДАБ и получават национално финансиране, докато необходимите средства за преводи и медицински специалисти се изплащат със средства от ЕС, които за първите три месеца на 2016 г. са на стойност от 107.3 хил. лв., като към края на първото тримесечие в центрове на ДАБ има около 1000 бежанеца.

Що се отнася до финансирането от ЕС по отношение управлението на миграция в България е отчетено, че от 2015 г. до 2020 г. България е получила средства от ЕС в размер на малко над 320 млн. евро за управление на миграцията и справяне с бежанската криза към м. февруари 2020 г.. Подкрепата на Съюза за България за по-добро управление на миграцията и границите идва от два фонда на ЕС – почти 68 млн. евро от Фонда за убежище, миграция и интеграция и 252,5 млн. евро от Фонда за вътрешна сигурност, като през този период България има 58 % обща усвояемост на средствата сравнено с други 18 държави-членки (42 % среден процент), докато при разглеждане на дългосрочното финансиране в рамките на ФУМИ и ФВС, се наблюдава доста по-нисък процент на усвояемост – 34,3 %.

По отношение на дългосрочното финансиране, по-голямата част от финансирането от ЕС по Фонда за убежище, миграция и интеграция, както и по Фонда за вътрешна сигурност се разпределя на националните органи на държава-членка в началото на всеки дългосрочен бюджетен период на ЕС. Финансирането от ЕС за периода 2014-2020 г. се управлява и прилага от органите на държавите-членки чрез национални програми, съгласувани с Комисията. В тази връзка от 2015 г. до 2020 г., за България са отпуснати близо 140 млн. евро, от които около 48 мл. евро са изплатени.

По отношение на краткосрочното финансиране в рамките на Инструмента за спешна подкрепа по ФУМИ и ФВС, както бе споменато по-горе, на България са отпуснати над 180 млн. евро, от които над 137 млн. евро са изплатени. Спешната подкрепа по Фонда за убежище, миграция и интеграция и Фонда за вътрешна сигурност може да бъде предоставена на национални органи или международни организации и

агенции при поискване от държава-членка.

Данните към м. февруари са сравнени с публикуваните от генерална дирекция „Миграция и вътрешни работи“ на ЕК данни за обобщение на разходите по ФУМИ и ФВС за целия период 2014-2020 г. по държави-членки, данни към 31.12.2022 г. Сравнението на данните потвърждава гореспоменатата тенденция, при която България регистрира едни от най-високите проценти на усвояемост по отношение получаването на средства под формата на извънредно финансиране и по двата фонда (въпреки че очевидно и средното ниво за ЕС е изключително високо), докато дългосрочното финансиране, особено по ФУМИ, е сравнително ниско спрямо средното за ЕС. Тук е важно да бъде отчетен също факта, че извънредното финансиране се прилага в случаи на бедствия от „изключителен мащаб и въздействие“, когато „никой друг инструмент на разположение на държавите-членки и на Съюза не е достатъчен“. Съгласно доклада на Европейския съвет за бежанци и изгнаници, изготвен на база данните от междинните доклади за оценка на изпълнението по ФУМИ на държавите-членки, както и обобщения междинен доклад на Комисията², ясно може да се види, че по-голямата част от средствата за спешна подкрепа по ФУМИ за България (100% усвояемост) са били изплатени още в периода 2015-2017 г. (приблизително 80% предварително финансиране, което е оправдано, предвид извънредния характер и нарасналия бежански приток). Още повече, данните за България практически и нагледно доказват част от изводите от анализа в трета глава, а именно за диспропорционалната същност на първоначално определените средства за финансиране в рамките на ФУМИ за отделните държави-членки и факта, че те не отговарят на конкретната реалност и необходимост. В контекста на разглеждането на България, тези изводи могат да се отнесат генерално към финансирането и по двата фонда – от 258 675 309,80 млн. евро, общо изплатени на България, 60% са под формата на извънредно финансиране. Именно това финансиране се е оказало ключово в действията за справяне с мигрантския поток и това е и причината за високия процент на усвояемост за целия ЕС.

От друга страна ниската степен на усвояемост по отношение дългосрочното финансиране по ФУМИ може да бъде обяснена и с генералната тенденция за ниския брой на бежанците, които влизат в България, и най-вече, които остават, като основна част от

² Доклад на Европейския съвет за бежанци и изгнаници на база данни от междинните доклади за оценка на изпълнението по ФУМИ на държавите-членки / по приоритетни области / “Follow the Money II” – Assessing the use of EU Asylum, Migration and Integration Fund (AMIF) funding at the national level 2014-2018

средствата традиционно отиват за приоритета връщане.

Не на последно място в рамките на четвъртата глава от дисертационния труд, автора разглежда индикатори за измерване тежестта на бежанците върху приемащата държава и капацитет на приемане по примера на България. БВП на глава от населението е най-широко използвания измерител за богатството на държавите. Чрез сравняване на бежанското население с БВП на глава от населението на дадена държава се получава мярка за относителната тежест на осигуряването на защита. Ако броят на бежанците на 1 USD БВП на глава от населението е висок, тежестта може да се счита за голяма, въпреки че защитата и помощта не са само проблем с богатството и развитието на съответната държава. За разлика от това, ако се регистрира нисък брой бежанци на 1 USD БВП на глава от населението, тежестта се счита за малка. По същия начин може да се твърди, че капацитетът за приемане на бежанци е по-висок за по-големите държави, както по отношение на националното население, така и по отношение на тяхната площ, отколкото за по-малките. Поради ниския си БВП на глава от населението спрямо останалите държави-членки на ЕС (както по текущи цени, така и в стандарт на покупателната способност) и ниския брой приети бежанци, България понася доста ниска тежест на бежанци през разглеждания 10-годишен период. Разбира се е важно да бъде отчетен факта, че в разгара на бежанската криза коефициента на тежест нараства повече от 2 пъти, но въпреки това остава нисък. В периода от 2014 до 2019 г. средно България предоставя убежище на 2 бежанци на 1 USD БВП на глава от населението. За сравнение в държава като Германия този коефициент регистрира устойчиво нарастване в годините след 2014 г, достигайки стойности от 18, 19 и 20 съответно за 2017, 2018 и 2019 г. (по БВП на глава от населението в стандарт на покупателната способност) и стойности от 22, 22 и 24 съответно за 2017, 2018 и 2019 г. (по БВП на глава от населението по текущи цени). Германия е типичен пример за спомената по-горе закономерност, че по-богатите и развити държави са в по-висока степен готови да приемат бежанци, отколкото тези, които имат по-малко ресурси. Съответно и тежестта на бежанците за Германия, въпреки че тя е държавата приела най-голям брой бежанци, е също сравнително ниска. За сравнение, една държава като Пакистан и Етиопия понася тежест от близо 300 и съответно 400 бежанци на 1 USD БВП на глава от населението в стандарт на покупателната способност (данни за 2014 г.). От друга страна, както бе споменато по-горе, България понася доста ниска тежест на бежанци, но основната причина за това е в резултат не на ниския БВП на глава от населението, а по-скоро, поради доста ниския брой приети бежанци, тъй като държавата обикновено е възприемана повече като

транзитен път, отколкото като държава домакин.

Размерът на националното население обуславя друг полезен индикатор, който дава информация относно способността на страните да приемат бежанци. Може да се приеме, че страните с по-голямо население имат способност да приемат бежанци по-лесно от страните с по-малко население. Що се отнася до коефициента на тежест на бежанците спрямо размерът на националното население, тенденцията на развитие за разглеждания период за България се запазва както и при коефициента на тежест спрямо БВП на глава от населението. Този индикатор приема сравнително по-високи стойности, което може да бъде обяснено с тенденцията за намаляващото българско население, която ясно се вижда от таблицата. Въпреки това коефициента е отново нисък като средно за периода от 2014 до 2019 г. България дава убежище на 2,5 бежанци на 1000 души българско население. За сравнение водеща в света за 2019 г. е Аруба, с коефициент от 156, докато в Турция този коефициент се равнява на 43.

Третият индикатор измерва коефициента на тежест на бежанците за България спрямо площта на държавата. При България е ясно изразено рязкото нарастване на коефициента в годините след началото на бежанската криза, продиктувано разбира се от нарасналия брой бежанци, намиращи се в територията на държавата. Най-високи стойности коефициента има през 2018 и 2019 г., когато България дава убежище на 183 и съответен 188 бежанци на 1000 кв. км. Въпреки високата стойност спрямо предходните два показателя, коефициентът за България отново остава сравнително нисък спрямо останали държави-членки на Европейския съюз. В сравнение на това, при Германия неговата стойност е почти 3000 за 2018 г. и 3200 за 2019 г., за Гърция – 470 за 2018 г. и 610 през 2019 г., а при Франция – съответно 572 за 2018 г. и 634 за 2019 г. Това се обуславя както от една страна от ниския брой бежанци, така и от по-малката площ на България в сравнение с Германия и Франция и съответно огромната разлика в приетите бежанци в сравнение както с Гърция, така и отново с Германия и Франция.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Международната миграция е мултидисциплинарна концепция, поради което редица автори считат, че на практика е невъзможно да бъде идентифицирана една единствена, уникална теория. Миграцията се е превърнала в основна област на популярни изследвания сред широк кръг изследователи, като през последните десетилетия процеса става все по-сложен, регулярен и придобива все по-глобален характер. Различни изследователи се опитват да обяснят миграцията спрямо причините, развитието и приложението ѝ, като според автора на дисертационния труд това е довело до появата на множество теории за миграцията, които детайлно обясняват различните измерения на процеса. Въпреки гореизброено обаче, ключов в изследването на миграционните процеси според автора е факта, че липсва холистичен подход към миграцията, който би позволил по-ясно разбиране на нейната проблематика. В голямата си част всички теоретични концепции, свързани с международната миграция, имат определени недостатъци, което може би се дължи на сложния характер на понятието. От друга страна обаче автора счита, че миграцията е смесено явление, което обхваща много и различни области. Следователно е ясно, че тези теории се фокусират върху миграцията в контекста на съответната област, която изучават, Това от своя страна води до необходимостта от дефинирането на един подход към миграцията, който да позволява нюансирано разбиране на този глобален феномен.

Бежанската криза от 2015 г. изправя Европейския съюз и държавите-членки пред едно от най-тежките миграционни предизвикателства от създаването на Съюза досега. Опасенията на гражданите и ограничената ефективност на интеграцията наложиха необходимостта от промяна и въвеждането на нови и по-ефективни политики както на ниво държави-членки, така и на наднационално ниво. Средствата на ЕС по миграционната политика представляват само малък дял от общите разходи, свързани с миграцията, като по-големи суми се предоставят директно от държавите-членки. Все пак финансирането от ЕС се увеличи, като европейските агенции получиха нови компетенции, което на практика означава, че ЕС има все по-важна и ключова роля в тази област на политиката. Общото финансиране за целия период на МФР 2014-2020 г. се е увеличило от 8,4 млрд. евро в първоначалното разпределение до 14,2 млрд. евро към 2018 г. Съществуват различни други фондове на ЕС, които осигуряват допълнително финансиране, свързано с миграцията, но, както подчертават докладите на Европейската

комисия и Европейския парламент, не е възможно да се определи сумата от тези други средства, реално изразходвани за миграция.

Въпреки това обаче, според автора на дисертационния труд, разпределението на средства, свързани с миграцията, за държави-членки, не е в контекста на изискуемите реалности през 2017 г. и 2018 г. Основният механизъм за разпределение на двата най-големи фонда, убежище, миграция и интеграция и вътрешна сигурност, отразява данни за миграцията от началото на 2010 г., които са остарели, неактуални и неприложими. Регламентът за ФУМИ изисква поне 20 процента от средствата да бъдат отпуснати за убежище и още 20 процента за интеграция, докато няколко държави-членки просто се придържат към минимума. Разпределението на средствата на ФУМИ между приоритетите варира значително в различните държави-членки и е строго индивидуално - някои държави дават приоритет на убежището, други на интеграцията, а трети на връщането. По-голямата част от държавите-членки регистрират нива на разходване на средства по националните си програми под 25%, което предполага, че темпът, с който се изпълнява ФУМИ, е забавен. Още повече, както е констатирано в трета глава, на ниво ЕС, одобрените разходи по националните фондове по ФУМИ към средата на 2017 г. поставят най-голям акцент върху действията по приоритета за връщане (43 % от всички одобрени разходи) и най-малък върху действията по приоритета за интеграция (26,4 %). На национално ниво при разходните приоритети в рамките на ФУМИ за предоставяне на убежище, интеграция и връщане, само пет държави-членки показват балансиран подход и по трите приоритета. Важно е също така да бъде отбелязано, че е необходимо да бъде въведен унифициран механизъм за разпределение на финансирането по двата фонда за миграцията, отчитащ актуални данни за миграционните процеси, както и действия за гарантиране балансиран подход при разходването на средства във всички приоритетни области на ФУМИ.

От друга страна, въпреки че посрещането на бежанци увеличава публичните разходи на държавите-членки в краткосрочен план, то също така увеличава и съвкупното търсене в икономиката, което води до увеличаване на БВП на държавите-членки, поради по-голямото търсене на вътрешни стоки и услуги. В дългосрочен план, тъй като мигрантите са интегрирани на пазара на труда, фискалните системи на държавите-членки започват да получават финансови ползи, тъй като тези мигранти започват да допринасят за системата на благосъстоянието на държавата. Приемането на бежанци е особено важно за държавите-членки, които се борят с намаляващата работна сила, поради застаряващото население и намаляващата раждаемост. Докато квалифицираните

бежанци могат да допринасят в различни сфери като здравеопазване, инженеринг и бизнеса като цяло, то неквалифицирани работници могат да изпълняват дейности като грижа за възрастното население, както и други такива, неизискващи висока квалификация. Следователно бежанската криза би могла да послужи като спасителен лост за много европейски държави като им предоставя възможност да посрещнат нови членове на работната си сила и да си гарантират непрекъснат икономически растеж в бъдеще.

България, както и други югоизточни европейски държави, биват разглеждани от бежанците като транзитни държави по техния път към централно и западноевропейските страни. Това в своеобразна степен я изолира от основните бежански маршрути, които в основната си част преминават през Гърция, Република Северна Македония и Сърбия. За това съдействат няколко основни фактора като по-краткия път през Гърция, Северна Македония и Сърбия; липсата на единния европейския подход по отношение правилата за прием в страни като Северна Македония и Сърбия, тъй като те не са държави-членки; нечленството на България в Шенгенското пространство; създадено сред бежанските среди общо мнение за България страна, през пътя е по-рисков, поради по-твърдо и строго отношение към нелегалните мигранти; и не на последно място -охраната на българо-турската граница е по-засилена и на практика по-лесно се охранява, спрямо гръцките острови; и не на последно място.

Тези фактори във висока степен ограничават преминаването на нелегални мигранти през страната, регистрирайки едни от най-ниските стойности при страните, които са външни граници на Европейския съюз, а от там и статута на България като транзитна държава.

В тази връзка обобщението, което автора на дисертационния труд прави за България, е че отражението на кризата с бежанците върху обществото има по-скоро политически и психологически характер, а реалните ефекти, както в икономически, така и в социален план, имат сравнително нисък и дори минимален ефект, съпоставено с другите държави-членки, и още повече южните и югоизточните европейски страни, като не бива да бъдат пренебрегвани разходите (макар и несъществени в сравнение с други държави) за въвеждане на превантивни мерки по границите, включително за изпращането на служители на МВР, както и отделените за управление, координиране и организиране на цялостния процес по настаняване и престой на бежанците средства, които България пренасочва в годините на кризата.

IV. СПРАВКА ЗА ПРИНОСИТЕ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Направен е анализ и са изследвани международната миграция и теориите за миграцията, представени и разгледани са различните видове международна миграция, теориите за международната миграция и тяхната класификация, като са направени и препоръки по отношение на основните недостатъци на теориите за миграцията.
2. Направен е анализ и са изследвани тенденциите на развитие на бежанските потоци в ЕС, икономическите ефекти от миграцията и влиянието им върху Съюза.
3. Разгледани са паричните преводи от мигранти и е анализирана връзката между бежанската криза и равнището на парични преводи, в това число и отражението на пандемията от КОВИД-19 върху работниците мигранти, както и значението им за България.
4. Направен е анализ на това как средствата на ЕС за политиките за миграция, убежище и интеграция са били разходвани съгласно предходната Многогодишна финансова рамка 2014-2020. Направени са обобщени изводи и препоръки по отношение на процеса на финансиране от бюджета на ЕС. Анализирани са миграцията в контекста на новата Многогодишна финансова рамка 2021-2027 г., както и новите приоритети в миграционната политика на Съюза и Пакта за миграцията и убежището.
5. Изследвана е ефективността на мерките по бежанската криза както в общ аспект за ЕС, така и по примера на Гърция и Италия.
6. Изследвани и анализирани са актуалната ситуация и тенденция на развитие, свързана с бежанските потоци, насочени към България, тяхното влияние, както и мястото на България като държава-членка на ЕС в контекста на тези бежански потоци и миграционната политика на Съюза.
7. Изследвани са източниците на финансиране и мерките за интеграция на бежанците в България, социалното подпомагане и помощи.
8. По методологията на UNHCR Statistical Yearbook 2004 са изчислени и анализирани индикатори за измерване тежестта на бежанците върху приемащата държава и капацитет на приемане за България.

V. СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ

1. Павлов А. „Новите приоритети в миграционната политика на Европейския съюз“; Научни трудове на УНСС (1) 2022, ИК – УНСС
2. Павлов А. „Бежанската криза в ЕС: Икономическо бreme или възможност?“, Научни трудове на УНСС (5) 2020, ИК – УНСС
3. Павлов А. „Как миграцията се отразява върху новата многогодишна финансова рамка в рамките на Европейския съюз“, Сборник с доклади от Петнадесета международна научна конференция на тема “Членството на България в Европейския Съюз: единадесет години по-късно”; Университет за национално и световно стопанство; Факултет “Международна икономика и политика”; Катедра “Международни икономически отношения и бизнес”; проведена на 20.10.2018 г.;
4. Павлов А. „Икономически ефекти от пандемията от КОВИД-19 върху работниците мигранти в ЕС“, Сборник с доклади от деветнадесета международна научна конференция на тема “Членството на България в Европейския Съюз: тринадесет години по-късно; Университет за национално и световно стопанство; Факултет “Международна икономика и политика”; Катедра “Международни икономически отношения и бизнес”; проведена на 16.11.2020 г.;
5. Павлов А. „Мерки на Европейския съюз по бежанската криза“, Сборник с доклади от Четиринадесета международна научна конференция на тема “Членството на България в Европейския Съюз: десет години по-късно“, проведена на 20.10.2017 г.